



Utökad frigång och återfall

Slutrapport om 2007 års reform av utslussning i Kriminalvården

Utökad frigång och återfall

Slutrapport om 2007 års reform av
utslussning i Kriminalvården

Rapport 2010:8

Brå – centrum för kunskap om brott och åtgärder mot brott

Brottsförebyggande rådet (Brå) verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsförebyggande arbete och rättsväsendets reaktioner på brott.

© Brottsförebyggande rådet 2010

Författare: Emma Ekström

Produktion: Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm

Telefon 08-401 87 00, fax 08-411 90 75, e-post info@bra.se, www.bra.se

Denna rapport kan laddas ner från Brå:s webbplats www.bra.se

Innehåll

Förord	5
Sammanfattning.....	6
Individer som får utökad frigång återfaller i lägre utsträckning	6
Störst skillnader bland tidigare lagförda	7
Fler är positiva än negativa till att gärningspersonen får fotboja.....	7
Männen mer positiva till fotboja än kvinnorna.....	7
Brå:s bedömning.....	8
Inledning.....	10
Brå:s uppdrag	10
De två första delrapporterna.....	10
Återfallsanalys	14
Brist på kunskap om effekten av elektronisk övervakning	14
Utökad frigång som utslussningsåtgärd	14
Positiva resultat i tidigare återfallsanalyser	15
En återfallsanalys av alla tre målgrupper	16
Lägre återfall bland dem som har fått utökad frigång.....	18
Brottsoffers syn på fotboja.....	24
Referenser	28
Bilagor.....	29
Bilaga 1. Återfallsstudie av utökad frigång	29
Bilaga 2. Regeringsuppdraget	33

Förord

För att förbättra intagnas möjlighet att återanpassas i samhället och minska risken för återfall i brott finns möjligheten till utslussning från anstalt. Utslussning innebär att den intagne under en period innan frigivning får större frihet, men med bibehållet stöd och kontroll från Kriminalvården. Den 1 januari 2007 genomfördes ett antal lagförändringar i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt gällande regleringen av utslussningsåtgärderna. Syftet var att ge fler personer möjlighet till utslussning under längre tidsperioder och att öka flexibiliteten i åtgärderna. Förändringarna innebar i stora drag att utökad frigång ersatte IÖV-utsluss, de tidigare §34-placeringarna ersattes av vårdvistelser och möjligheten till utslussning via halvvägshus infördes.

Brottsförebyggande rådet (Brå) har av regeringen fått i uppdrag att granska hur lagförändringarna har påverkat utslussningsåtgärderna. I två tidigare delrapporter har Brå redogjort för vilka konsekvenser lagändringarna har fått för utslussningsformerna, och hur förändringarna har påverkat den sociala situationen för de individer som fått utslussning. Denna slutrapport har främst fokus på utökad frigång, där den intagne får tillbringa utslussningsperioden i sitt hem under elektronisk övervakning via en fotboja. Rapporten innehåller en återfallsanalys och en redovisning av brottsoffers syn på fotboja.

Rapporten vänder sig främst till regering och riksdag, Kriminalvården och andra aktörer inom rättsväsendet.

Rapportens författare är Emma Ekström, utredare vid Brå. Professor Hanns von Hofer har vetenskapligt granskat rapporten och lämnat värdefulla synpunkter. Rapporten har även lästs av chefen för Klient- och säkerhetsenheten Ulf Jonson, utvecklingschef Martin Grann och chefen för FoU Niklas Långström vid Kriminalvården, som också lämnat värdefulla synpunkter. Karin Lindsten, statistiker vid Kriminalvårdens huvudkontor, har hjälpt till med att ta fram statistik.

Stockholm i mars 2010

Jan Andersson
Generaldirektör

Stina Holmberg
Enhetschef

Sammanfattning

Brottsförebyggande rådet (Brå) har av regeringen fått i uppdrag att utvärdera de förändringar av utslussningsåtgärder inom Kriminalvården som genomfördes den 1 januari 2007. Syftet med utslussningsåtgärder är att den intagne ska ha förbättrade möjligheter att återanpassas i samhället, genom att under en tid innan frigivning lämna anstalten men ha fortsatt stöd och kontroll. För att ge fler individer möjlighet till utslussning, och under längre tidsperioder, genomfördes ett antal förändringar i lagen. Dessa innebar i stort att:

- Utökad frigång ersatte IÖV-utsluss. Åtgärden innebär fortfarande att den intagne bor hemma men övervakas elektroniskt med fotboja.
- Möjlighet till utslussning via halvvägshus infördes.
- De tidigare § 34-placeringarna, det vill säga utslussning på behandlingshem, ändrade namn till vårdvistelse.

Brå har i två tidigare rapporter redogjort för vilka konsekvenser lagändringarna har fått för utslussningsformerna, och hur förändringarna har påverkat den sociala situationen för de individer som fått utslussning. Denna rapport redovisar resultaten gällande återfall i brott för individer som slussats ut från fängelse med utökad frigång (eller med IÖV-utsluss, i de fall då frigivning skett innan år 2007). Rapporten innehåller också en redovisning av brottsoffers åsikter om fotboja som utslussningsform. Detta har undersökts genom en nytillkommen fråga i Nationella trygghetsundersökningen (NTU), en studie som genomförs av Brå varje år.

Individer som får utökad frigång återfaller i lägre utsträckning

Föreliggande studie bekräftar resultaten från Brå:s tidigare återfallsanalyser av gruppen med strafftider på minst två år och ger en antydning om att utökad frigång kan ha en positiv effekt även för de nya målgrupperna. I samtliga tre målgrupper (strafftider på 6 upp till 18 månader, 18 upp till 24 månader och minst 24 månader) återföll de individer som fått utslussning med utökad frigång i lägre utsträckning än de matchade kontrollin-

dividerna under det första året efter frigivning. Även måtten på lite grövre brottslighet påvisade positiva resultat, då det i två av tre grupper var signifikant färre individer som dömdes till en ny kriminalvårdspåföljd respektive till ett nytt fängelsestraff. För de individer som återföll syntes dock inga skillnader mellan grupperna gällande omfattningen av den nya brottsligheten. De personer som återföll i brott hade registrerats för ungefär lika många nya lagföringar och brott och lika långt efter frigivning oavsett om de hade frigivits från fängelset med eller utan utslussning.

Störst skillnader bland tidigare lagförda

För att se om vissa individer som fått utslussning klarat sig bättre än andra gjordes också analyser av delgrupper. Analyserna visade att skillnaderna främst fanns bland individerna med högst risk för återfall och dem som hade lagförts tidigare. Då individerna delades in i grupper efter förväntad risk för återfall, var skillnaderna i återfall i samtliga målgrupper signifikanta för grupperna med högst risk. Det är viktigt att ha i åtanke att risken för återfall är relativt låg även för dessa personer, eftersom de flesta som får fotboja är individer med låg risk för återfall i brott. Signifikanta skillnader i återfall återfanns också, i samtliga målgrupper, bland de individer som var tidigare lagförda. En indelning gjordes också efter ålder, där resultaten skilde sig något beroende på strafftid. I de nya målgrupperna med kortare strafftider återföll de individer som fått utslussning och som var minst 37 år vid frigivning i signifikant lägre utsträckning än motsvarande kontrollindivider. I målgruppen med strafftider på minst två år fanns i stället en signifikant skillnad i den yngre åldersgruppen, där de personer som fått utslussning återföll i lägre utsträckning.

Fler är positiva än negativa till att gärningspersonen får fotboja

För att undersöka brottsoffers åsikter om fotboja lade Brå till en fråga i den årligen återkommande Nationella trygghetsundersökningen (NTU). De individer som svarat att de under det senaste året blivit utsatta för bostadsinbrott, misshandel, sexualbrott eller rån fick svara på hur de kände inför möjligheten att ge gärningspersonen utslussning med fotboja. Resultaten visade att fler av de utsatta var positivt än negativt inställda till fotboja för gärningspersonen. Av samtliga 628 svarande var närmare fyra av tio positivt inställda och en tredjedel negativt inställda. Männerna var positivare än kvinnorna. Det förekom också skillnader beroende på vilket brott personen utsatts för, där personer utsatta för bostadsinbrott var mest negativa och personer utsatta för misshandel mest positiva.

Männen mer positiva till fotboja än kvinnorna

Bland de svarande som blivit utsatta för brott mot person (misshandel, sexualbrott och personrån) varierade åsikterna beroende på brottsoffrets kön och vilken relation denne hade till gärningspersonen. Kvinnorna hade ungefär samma inställning oavsett om gärningspersonen var en närstående/bekant eller en för henne okänd person, med ungefär en tredjedel positiva och en tredjedel negativa. Männerna var överlag mer positiva än kvin-

norna, och särskilt då gärningspersonen var en bekant eller närstående. I dessa fall såg närmare hälften positivt på möjligheten till fotboja för gärningspersonen och endast drygt en av tio var negativa. Då gärningspersonen var okänd var drygt fyra av tio män positivt inställda till fotboja och en tredjedel negativt inställda. Åsikterna varierade också med förtroendet för rättsväsendet och oro över brottsligheten i samhället. De individer som hade litet förtroende för rättsväsendet, liksom de individer som kände stor oro över brottsligheten, var mer negativt inställda till fotboja för gärningspersonen.

Brå:s bedömning

Det finns anledning att tolka resultaten från återfallsanalysen med försiktighet då materialet är litet och tiden för uppföljning kort. Denna studie förstärker dock den positiva bilden för gruppen med längst strafftider och visar att resultaten från de tidigare utvärderingarna inte berodde på att utslussningsformen då var ny. För de övriga grupperna med kortare strafftider bör man vara mer försiktigt positiv. Studien ger dock en indikation på att utslussning med fotboja även för dessa grupper inte leder till att de som slussas ut återfaller i högre utsträckning än vad de annars skulle ha gjort.

Säkrare resultat kräver större datamaterial och längre uppföljningstider

Återfallsstudien i denna rapport består, framför allt för de nya målgrupperna, av ett relativt litet datamaterial.¹ Vidare är uppföljningstiden enbart ett år. För att kunna dra säkrare slutsatser om hur och för vilka individer utslussning påverkar andelen återfall krävs större material och längre uppföljningstider. I de tidigare återfallsanalyser Brå genomfört av individer med strafftider på minst två år syntes de positiva effekterna främst då uppföljningstiden förlängdes till tre år. Med detta i åtanke finns det anledning att följa upp även grupperna i denna studie under en längre tidsperiod.

Det är också viktigt att poängtera att det särskilt för målgruppen med längst strafftider, på minst två år, gått lång tid mellan de perioder då personerna i kontroll- respektive utslussgrupperna frigavs. Kontrollpersonerna frigavs i början av 2000-talet, under år 2000 och 2001, medan personerna i utslussgruppen frigivits mer än fyra år senare, under år 2006 och 2007. Det är möjligt att det under den tidsperioden skett förändringar i samhället och inom Kriminalvården som kan påverka resultaten, förutom det att intagna fått möjlighet till utslussning med fotboja. Det finns även en viss eftersläpning i registreringen av lagföringar, vilket skulle kunna leda till en systematisk underskattning av återfallen för experimentgrupperna. För att med större säkerhet kunna uttala sig om effekten av utökad frigång på återfall i brott är det därför viktigt att genomföra flera studier.

¹ För de nya målgrupperna med kortare strafftider består respektive utslussnings- och kontrollgrupp av omkring 200 individer, och för individerna med längst strafftider är det strax under 450 personer i vardera gruppen.

Utrymme för att ge utslussning även till individer med något högre risk

Resultaten visar även på att individer med en något högre risk för återfall kan ha nytta av att slussas ut från ett fängelsestraff med utökad frigång. De tidigare delrapporterna har visat att andelen som missköter sin utslussning med utökad frigång är låg. Brå har därför lyft fram att det finns anledning att fråga sig om kraven är för restriktiva när det gäller vilka individer som kan få denna form av utslussning. Möjligheten att förebygga andelen återfall minskar om enbart individer med låg risk, som redan återfaller i liten utsträckning, har möjlighet att få utslussning. Kriminalvården har ett svårt uppdrag där viljan att minska återfallen i brott kan stå mot behovet av säkerhet under verkställigheten. Den låga andelen misskötsamhet i kombination med resultaten från denna studie tyder dock på att det kan finnas utrymme att sänka kraven något för vem som ska kunna få utökad frigång.

Klurna åsikter om fotboja bland brottsoffer

Resultaten från Nationella trygghetsundersökningen (NTU) visar, liksom Brå:s tidigare intervjustudie, att brottsoffer är klurna inför att gärningspersonen ska få utslussning med fotboja. Att ta brottsoffers åsikter och känslor på allvar är viktigt i det fortsatta arbetet med utslussningsåtgärden. De personer som kände mindre förtroende för rättsväsendet, liksom de personer som kände större oro för brottsligheten i samhället, uppgav i större utsträckning att de var negativt inställda till fotboja för gärningspersonen. Det finns därmed anledning att fundera på i vilken utsträckning generella insatser för att förbättra förtroendet för rättsväsendet och skapa trygghet i samhället också kan öka acceptansen för att ge intagna utslussning med fotboja. Att informera om utslussning kan vara ett sätt att skapa större förståelse för syftet med åtgärden. Exempelvis har målsägande i fall där gärningspersonen får utslussning rätt till information om detta. Det är viktigt att de individer som vill ta del av sådan information också får det.

Inledning

Brå:s uppdrag

Brottsförebyggande rådet (Brå) har av regeringen fått i uppdrag att utvärdera de förändringar av utslussningsåtgärderna som trädde i kraft den 1 januari 2007. De första resultaten har redovisats i två delrapporter hösten 2007 och hösten 2008. Denna tredje och sista rapport sammanfattar de två tidigare rapporterna och innehåller också en studie av påverkan på återfallsfrekvensen om den intagne får utökad frigång som utslussningsåtgärd och en redovisning av brottsoffers åsikter om fotboja.

De två första delrapporterna

Utslussning från ett fängelsestraff innebär att den intagne under en period innan frigivning får större frihet, men med bibehållet stöd och kontroll. Förhoppningen är att en utslussningsperiod ska öka de intagnas förutsättningar att leva ett icke-kriminellt liv, genom att underlätta återanpassningen till samhället. Med syfte att förbättra möjligheterna till att individanpassa utslussningen och göra åtgärderna tillgängliga för fler personer och under längre tidsperioder, genomförde Kriminalvården i början av år 2007 ett antal förändringar av utslussningsåtgärderna. Detta skedde genom ändringar i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL). Förändringarna innebar i stort att:

- **Utökad frigång ersatte IÖV-utsluss.** Innebörden är fortfarande att den intagne bor hemma men övervakas elektroniskt via fotboja. Målgruppen utvidgades till att även omfatta personer med strafftider på 6 upp till 18 månader. Dessutom förlängdes den möjliga utslussningstiden, och flexibiliteten i utslussningsformen ökade.
- **Möjlighet till utsluss via halvvägshus infördes.** Syftet med halvvägshus är att erbjuda en utslussningsform för de individer som inte kan få utökad frigång då de behöver mer stöd och kontroll eller saknar bostad, men inte är i behov av sluten missbruksvård.

- **De tidigare §34-placeringarna, det vill säga utslussning på behandlingshem, ändrade namn till vårdvistelse.** Intentionen var att fler skulle kunna få utslussningsformen, och under längre tidsperioder än tidigare.

Reglerna för frigång förändrades inte.

Förändringarna innebär således att utslussning i dag kan ske genom att personen bor på ett *halvvägshus*, alternativt på ett behandlingshem eller familjehem (*vårdvistelse*). Det kan också innebära att individen tillbringar dagarna ute i samhället och återvänder till anstalten över natten (*frigång*) eller bor hemma men är övervakad elektroniskt via en fotboja (*utökad frigång*).

Brå:s två första utvärderingar av reformen (Brå 2008a, Brå 2009) visade att syftena med ändringarna bara delvis uppnåts. Trots att andelen intagna med minst sex månaders strafftid som fick utslussning ökade från året före lagändringen till och med år 2008 var det fortfarande bara tre av tio i den nya målgruppen, med minst sex månaders men högst två års strafftid, som fick utslussning. Motsvarande andel bland dem med minst två års strafftid var 68 procent. Sammanlagt fick sex av tio intagna med minst sex månaders strafftid ingen utslussning alls. Av dem var tre av fyra missbrukare. De intagna som inte fått utslussning hade också oftare strafftider på under ett år, var något yngre och oftare dömda flera gånger tidigare (gäller halvvägshus och utökad frigång men inte vårdvistelse). Utvecklingen skilde sig dock åt för de olika utslussningsformerna. Utökad frigång och halvvägshus ökade, medan antalet intagna som fick vårdvistelse och frigång minskade.

Utökad frigång har alltmer ersatt frigång

Utökad frigång har alltmer kommit att ersätta frigång. De individer som beviljas utökad frigång är lågriskindivider, vanligen utan missbruksproblem och med högst en tidigare dom. Att de personer som får utökad frigång tillhör de mer skötsamma visar också statistiken på misskötsamhet. Under 2007 avbröt endast två procent av personerna med utökad frigång utslussningen på grund av misskötsamhet. Brå framhöll i sin utvärdering med anledning av detta att en alltför hård riskbedömning leder till att den återfallsförebyggande potentialen i utslussningsformen inte nyttjas fullt ut (Brå 2008a). Om endast individer med en redan låg risk får utökad frigång finns inte mycket utrymme för ytterligare minskningar av återfall i brott.

Lagändringarna förändrade också sättet att räkna fram hur lång tid en individ kan få utökad frigång. Som en konsekvens av förändringarna minskade den möjliga tiden med utökad frigång för individer med strafftider på 18 till 36 månader. Enligt Brå fanns det inget i tidigare utvärderingar som motiverade denna förändring, och Brå ansåg därför att det återigen borde bli möjligt att bevilja lika långa utslussningsperioder som tidigare för denna grupp (Brå 2008a).

Oförändrad social situation för den nya målgruppen för utökad frigång

Brå genomförde en enkätundersökning av den sociala situationen i den nya målgruppen med kortare strafftider (Brå 2009). Den visade inte på några stora positiva förändringar gällande sysselsättning och arbete, vilket skiljer sig åt från resultaten för gruppen med minst två års strafftid (Brå 2004). För gruppen med längre strafftid hade den sociala situationen blivit avsevärt bättre sex månader efter villkorlig frigivning. Anledningen till att samma mönster inte syns i den nya målgruppen är troligen att dessa individer redan från början hade en bättre social situation. Förutsättningarna för att komma tillbaka in i samhället är också bättre efter ett kortare fängelsestraff, då möjligheterna att behålla bostad och jobb under tiden i fängelse är större. När sex månader hade gått efter villkorlig frigivning hade 70 procent i den nya målgruppen en egen bostad och 60 procent ett eget arbete. Denna situation motsvarar den som individerna med minst två års strafftid hade lika långt efter frigivning.

En intervjustudie gjordes med 14 personer som fått utökad frigång. De var alla positivt inställda till utslussningsformen. Framst framhöll de möjligheten att kunna umgås med familj och barn. Sådant som de intervjuade framhöll som negativt var att de blivit dåligt informerade av Kriminalvården, att de upplevde reglerna som oklara och att de önskade större flexibilitet i schemalaggningsen. Till skillnad från personer med längre strafftider som i en tidigare intervjustudie sagt att de upplevde de förekommande kontrollerna som något positivt, höll denna grupp inte med om det.

Minskat antal vårdvister beror troligen på strängare riskbedömningar

Vårdvistelse infördes för att ersätta så kallade § 34-placeringar.² Genom förändringen skulle fler individer kunna få utslussningsformen. Under år 2007 och 2008 var utvecklingen dock motsatt, antalet vårdvister minskade under båda åren. Brå analyserade i sin utvärdering möjliga orsaker till detta (Brå 2008a). En anledning kan vara att beslutsordningen flyttades över från övervakningsnämnderna till Kriminalvårdens regionkontor när vårdvistelse infördes. Kriminalvården hade under denna period ett ökat fokus på säkerhet och satte ett eget mål om att minska antalet avvikelser och därför eventuellt var restriktiv med att bevilja vårdvister. En annan orsak är att Kriminalvården ser vårdvistelsen som en del av en vårdkedja, som börjar med vård på anstalten. Endast de individer som är motiverade att genomgå vård på anstalten blir aktuella för vårdvistelse. Brå påpekade i sin rapport att det finns tecken på att vårdvister kan minska antalet återfall i brott (Brå 2008b). För att långsiktigt minska antalet återfall krävs att fler får chansen till vårdvistelse och att fokus i stället läggs på att hantera den risk som finns. Ett led i detta är också att arbeta för att öka de intagnas motivation. När Kriminalvårdens regionkontor själva fick ge sin syn på hur antalet vårdvister skulle kunna ökas framhöll de tre faktorer: ett förbättrat arbete med att ge rätt insats till rätt person, behandling för de intagna på anstalterna innan de kan få utslussning och förbättrad kunskap och helhetssyn hos anstaltspersonalen.

² Namnet kom från den paragraf i KvaL som reglerade sådana placeringar.

En positiv trend är att längden på vårdvistelserna har ökat till i snitt drygt fyra månader. Detta är helt i linje med lagstiftarens ambitioner och med studier som visar att kortare perioder av vård har dålig verkan (Kriminalvården 2008).

En stor utmaning ligger i att ge fler missbrukare möjlighet till utslussning. Samtidigt som de är en riskgrupp är de också i stort behov av extra stöd och kontroll för att kunna återanpassas till samhället. Brå påpekade i sin rapport att ett hinder för att öka antalet vårdvister är att urvalet av vilka som får möjlighet till åtgärden verkar ske redan på anstalterna. Hela 95 procent av dem som prövas blir beviljade vårdvistelse, vilket tyder på att endast de självklara fallen når kriminalvårdscheferna och Kriminalvårdens regionjurister.

Trög start för halvvägshusen

Halvvägshus infördes som utslussningsform i början av 2007. Målgruppen är personer som avtjänar långa straff men inte uppfyller kriterierna för utökad frigång och inte är i behov av vårdvistelse.

Till en början fanns tre halvvägshus som hade svårt att fylla de 34 platserna. Brå identifierade anledningarna till detta som svårigheter att nå ut med information till personal och intagna, en begränsad och oklar målgrupp för halvvägshusen och att de intagna upplevde skillnaden mellan halvvägshus och en öppen anstalt som för liten (Brå 2008a). Under det andra året med halvvägshus ökade antalet som fick utslussningsformen markant, från 16 till 64 personer.

Brå:s studie av den sociala situationen omfattade även personer som varit på halvvägshus (Brå 2009). Studien visade att de hade större behov av stöd än den grupp som fått utökad frigång. Målgruppen är mer belastad och personerna blir placerade i halvvägshus därför att de saknar bostad. Sex månader efter villkorlig frigivning hade en av tre egen bostad och 43 procent ett jobb.

En snabbare och enklare process skulle ge fler möjlighet till utslussning

För att öka antalet som får utslussning föreslog Brå också att ansökningsprocessen bör komma igång snabbare och att rutinerna för planering, utredning och prövning förenklas. Det är särskilt viktigt att processen startas tidigt för individer med korta strafftider, eftersom de annars inte hinner påbörja utslussning.

Det kan i detta sammanhang vara av intresse att påpeka att antalet utslussningsåtgärder under år 2009 fortsatte att öka. Enligt Kriminalvårdens årsredovisning för 2009 ökade antalet inledda utslussningsåtgärder till 1 911, från 1 695 året innan. Liksom tidigare var det främst utökad frigång och vistelser på halvvägshus som ökade, medan frigång fortsatte att minska (Kriminalvården 2009).

Återfallsanalys

Brist på kunskap om effekten av elektronisk övervakning

Elektronisk övervakning används i olika delar av rättskedjan i ett stort antal länder i Europa och andra delar av världen. Den används i alla delar av rättskedjan, bland annat som alternativ till borgen, domstolsbeslut, verkställande av fängelsestraff och vid utslussning såväl före som efter frigivning.³ Trots den omfattande användningen är kunskapen om hur väl elektronisk övervakning fungerar begränsad. Flera av de utvärderingar som finns av elektronisk övervakning i bland annat Storbritannien (Home Office 2001) och Nya Zeeland (Gibbs & King 2003) har främst studerat hur de övervakade, deras anhöriga och personal i rättskedjan upplevde åtgärden. De studier av återfall som finns är ofta små och utvärderingarna utformade så att möjligheten att dra några slutsatser är begränsade. Innehållet i åtgärden kan variera mycket, och det är inte alltid definierat vad åtgärden innebär och syftar till. Det är därför svårt att göra jämförelser mellan olika länder. Det fåtal metaanalyser, det vill säga sammanställningar av tidigare publicerade studier, som finns innehåller dessutom ofta en blandning av utvärderingar av olika typer av elektronisk övervakning. När Renzema och Mayo-Wilson (2005) gjorde en genomgång av återfallsanalyser fann de endast en tillräckligt välgjord utvärdering som omfattade individer som fått utslussning. Den kunde inte visa på några positiva effekter av elektronisk övervakning på återfall i brott. Eftersom det inte framgick vilka komponenter som ingick i åtgärden är det svårt att jämföra resultaten med denna studie.

Utökad frigång som utslussningsåtgärd

Utökad frigång innebär att den intagne tillbringar utslussningsperioden i sitt hem, men under elektronisk övervakning med en fotboja. Då utslussningsformen infördes på försök i oktober 2001 med namnet IÖV-utsluss var kravet att den intagne hade en strafftid på minst två år. Målgruppen

³ För mer information om användningen av elektronisk övervakning i Europa, se Brå 2007a.

har sedan utvidgats i två steg, i april 2005 till personer med en strafftid på minst 18 månader och nu senast, i början av år 2007, till personer med en strafftid på minst sex månader. Samtidigt omformades innehållet delvis, och namnet ändrades till utökad frigång. Utökad frigång är tänkt för personer som inte har behov av vårdvinstelse eller annat särskilt stöd eller kontroll i boendet. Individen måste också ha tillgång till en permanent bostad. Utslussningen kan tidigast påbörjas efter halva verkställigheten och då minst tre månader har avtjänats i anstalt.⁴ Tiden med utökad frigång bör enligt Kriminalvårdens föreskrifter inte understiga en månad.⁵ Kriminalvårdens frivårdskontor ansvarar för alla moment av den utökade frigången; utredningen inför utslussningen, genomförandet av den, kontrollen under den och utredningen vid eventuell misskötsamhet.

Positiva resultat i tidigare återfallsanalyser

Brå har genomfört ett antal utvärderingar av de tidigare förändringarna av utslussningsformen, inklusive två återfallsanalyser (Brå 2005:06, Brå 2007:19). Båda studierna omfattade intagna med strafftider på minst två år som fått IÖV-utsluss och urvalet var detsamma i de båda rapporterna. Sammanlagt studerades 260 personer som hade frigivits med IÖV-utsluss under november 2001 till juni 2003. Kontrollgruppen bestod av lika många individer som hade frigivits utan IÖV-utsluss under maj 2001 till april 2002. Uppföljningstiden var ett år från frigivningsdatum i den första rapporten och tre år i den andra.

Den första studien, med en uppföljningstid på ett år, visade inte några signifikanta skillnader i återfall mellan utslussgruppen och kontrollgruppen då hela grupperna studerades (se tabell 1). När uppföljningsperioden utvidgades till att omfatta tre år efter frigivning var dock skillnaden i återfall mellan hela grupperna signifikant; de individer som hade fått IÖV-utsluss återföll i lägre utsträckning än motsvarande matchade individer som inte hade fått IÖV-utsluss. Måtten på återfall i något grövre brottslighet, ny kriminalvårdspåföljd och fängelsestraff visade också att utslussgruppen tre år efter frigivning klarat sig bättre än kontrollgruppen.

Tabell 1. Resultat från Brå:s tidigare utvärderingar av IÖV-utsluss för personer med strafftider på minst två år. Andel av utslussgrupperna och kontrollgrupperna som på nytt lagförts, dömts till ny kriminalvårdspåföljd och dömts till fängelse ett år efter verkställt fängelsestraff (Brå 2005a) och tre år efter verkställt fängelsestraff (Brå 2007a).

	Uppföljningstid	Utslussgruppen (n=260)	Kontrollgruppen (n=260)	Sig.
Andel som lagförts	Efter 1 år	11	15	
	Efter 3 år	26	38	**
Andel som dömts till ny kriminalvårdspåföljd	Efter 1 år	-	-	
	Efter 3 år	14	26	**
Andel som dömts till fängelse	Efter 1 år	5	8	
	Efter 3 år	13	21	**

Även om det inte fanns några signifikanta skillnader mellan hela grupperna ett år efter frigivning, återfanns skillnader i vissa delgrupper. De perso-

⁴ Inklusive tid i häkte.

⁵ Enligt tidigare reglering fick personer med strafftider på minst två år IÖV-utsluss i sex månader år 2006, och personer med strafftider på minst ett och ett halvt år fick IÖV-utsluss i fyra månader.

ner i utslussgruppen med lägst risk för återfall och de som var äldre än 37 år, återföll i lägre utsträckning än motsvarande individer i kontrollgruppen (se tabell 2). Dessa skillnader kvarstod i den andra studien med längre uppföljningstid. Tre år efter frigivning hade även personerna i utslussgruppen med en medelhög risk för återfall lagförts för nya brott i signifikant lägre utsträckning än motsvarande kontrollgrupp. Risken för återfall är relativt låg även för de personer som här benämns ha en hög risk för återfall (i genomsnitt 28 procent). Det beror på att de individer som får fotboja över lag är individer som i relation till hela fängelsepopulationen med motsvarande strafftider har en låg risk för återfall.

Tabell 2. Resultat från Brå:s första utvärderingar av IÖV-utsluss för personer med strafftider på minst två år. Andel av utslussgrupperna och kontrollgrupperna som återfallit ett år efter verkställt fängelsestraff, uppdelat på riskgrupper och ålder vid frigivning (Brå 2005a).

Riskgrupp (förväntat återfall i procent)	Utslussgruppen		Kontrollgruppen		Sig.
	Antal	Andel återfall	Antal	Andel återfall	
Låg (<=9)	94	1	96	8	*
Mellan (>9 och <=15)	82	11	76	16	
Hög (>15)	84	21	88	22	
Ålder vid frigivning					
Ålder <=37 år	124	16	130	14	
Ålder >37 år	136	6	130	16	*

Den sammantagna bilden från de tidigare analyserna är att utslussning med fotboja har potential att minska återfallen i brott. Det finns dock faktorer som inte går att kontrollera i denna typ av studie och som gör att resultaten bör tolkas med försiktighet (Brå 2007a). En sådan faktor är individernas motivation till att inte begå brott igen. Det är tänkbart att de individer som söker och får utslussning är mer motiverade att avstå från brottslighet än motsvarande kontrollindivider, en möjlighet som är svår att kontrollera oavsett hur utvärderingen utformas. Brå bedömde dock att detta problem var av begränsad natur, eftersom den största delen av kontrollgruppen frigavs innan möjligheten till IÖV-utsluss fanns och åtgärden som sådan inte kräver en starkt motiverad intagen för att den ska kunna ha effekt (Brå 2005a).

En återfallsanalys av alla tre målgrupper

Brå har i uppdrag att studera om utslussning påverkar återfall i brott. Inga tidigare återfallsanalyser har genomförts för de nyare målgrupperna för utökad frigång, individer med en strafftid på minst sex månaders och mindre än 18 månaders fängelse respektive minst 18 månaders och mindre än två års fängelse. Eftersom det dessutom finns möjlighet att analysera återfall i brott för en större grupp individer med strafftider på minst två år, ingår också den gruppen i denna studie.

Det finns inte någon möjlighet att genomföra en randomiserad studie där individer slumpmässigt placeras i grupper som lämnar anstalt med eller utan utökad frigång. Brå har i stället, liksom i tidigare återfallsanalyser av IÖV-utsluss, skapat matchade kontrollgrupper. Syftet med en sådan utformning är att de personer som jämförs ska vara så lika varandra som möjligt, för att minimera risken att eventuella skillnader i återfall beror på andra faktorer än att en grupp slussats ut med fotboja och

den andra utan. Tabell 3 visar de tre utslussgrupperna och de matchningspopulationer som kontrollindividerna har hämtats från. Utslussgrupperna omfattar samtliga personer som frigavs under de nedan angivna tidsperioderna och i slutet av verkställigheten påbörjade utökad frigång (personer frigivna år 2007) eller IÖV-utsluss (personer frigivna innan år 2007). Matchningspopulationerna består av individer som frigavs innan det var möjligt för personer med den aktuella strafftiden att få utökad frigång eller IÖV-utsluss. Varje individ i utslussgruppen har matchats samman med en individ från matchningspopulationen, i syfte att de ska vara så lika varandra som möjligt på ett antal variabler som samvarierar med återfall i brott. För en närmare beskrivning av matchningsprocessen, se bilaga 2.

Tabell 3. Utsluss- och kontrollgrupperna: frigivningsdatum och antal individer per grupp.

Sammanlagd strafftid	Utslussgrupp	Matchningspopulation
Minst 6 och mindre än 18 månader	1 januari 2007 – 31 december 2007 (n=201)	1 januari 2005 – 31 december 2006 (n=5 339)
Minst 18 och mindre än 24 månader	1 april 2005 – 31 december 2007 (n=220)	1 januari 2003 – 31 mars 2005 (n=999)
Minst 24 månader	1 januari 2006 – 31 december 2007 (n=446)*	1 januari 2000 – 30 september 2001 (n=1 110)

Uppföljningstiden är för alla tre grupper ett år efter frigivning. I studien används sex olika mått på återfall i brott:

- ny lagföring⁶
- ny kriminalvårdspåföljd⁷
- ny fängelsestraff
- antal nya lagföringar
- antal brott i nya lagföringar
- tid till ny lagföring.

Här bör man tänka på att det i den tidigare återfallsanalysen av personer med fängelsestraff på minst två år inte fanns några signifikanta skillnader mellan hela utslussgruppen och kontrollgruppen ett år efter frigivning. Sådana skillnader syntes först i den andra studien, där uppföljningstiden var tre år. Att uppföljningstiden i denna studie har satts till ett år beror på att det för personerna frigivna under 2007 inte finns senare återfallsdata än så.

Signifikantest och skillnader mellan grupper

Vid jämförelser mellan grupper används två typer av signifikantest för att säkerställa att en observerad skillnad inte beror på slumpen. T-test används vid jämförelser av två gruppers medelvärden och chi-2 test vid jämförelser mellan andelar. Alla signifikanta skillnader markeras med stjärnor i tabellerna i kolumnen för signifikans (sig). En stjärna (*) betyder att p-

* För personer med strafftider på minst två år var syftet ursprungligen att samtliga individer skulle ingå, som fått utökad frigång eller IÖV-utsluss efter bortesta tidsgränsen för de tidigare återfallsanalyserna Brå genomfört. Då det på grund av matchningspopulationens begränsade storlek var svårt att finna matchande individer begränsades urvalet till att omfatta personer som frigivits under åren 2006 och 2007.

⁶ Som lagföring räknas tingsrättsdom, åtalsunderlåtelse och strafföreläggande.

⁷ Som kriminalvårdspåföljd räknas fängelse, skyddstillsyn, skyddstillsyn med särskild behandlingsplan, skyddstillsyn med samhällstjänst, skyddstillsyn med fängelse och villkorlig dom med samhällstjänst.

värdet är mindre än 0,05. Sannolikheten är då mindre än 5 på 100 att skillnaden mellan grupperna beror på slumpen. Två stjärnor (**) innebär ett p-värde på mindre än 0,01 och därmed en sannolikhet på mindre än 1 av 100 att den observerade skillnaden beror på slumpen. Om inget är markerat i signifikanskolumnen finns ingen statistiskt säkerställd skillnad mellan grupperna.

Såväl styrkor som svagheter i studiens utformning

Det finns ett antal faktorer som gör att resultaten från denna studie bör tolkas återhållsamt. Materialet är relativt litet och individerna följs endast upp i ett år efter frigivning. Den kunskap vi har om individernas återfall i brott under detta år bygger på den registrerade brottsligheten, och vi har inga möjligheter att veta hur många fler individer som har begått brott men inte dömts för det. Det finns dessutom en viss eftersläpning i inrapporteringen av lagföringar till Brå:s statistikdatabas. Eftersom experimentgrupperna består av personer som har frigivits under senare tidsperioder än personerna i kontrollgrupperna, innebär det att tiden då lagföringar har kunnat registreras är kortare för experimentgrupperna. Återfallen i dessa grupper skulle därmed systematiskt kunna underskattas. Då fördröjningen är relativt begränsad bedöms detta problem ha liten inverkan på resultaten, men bör hållas i åtanke vid läsning av studien.⁸ En annan faktor är att förändringar i samhälle och politik kan påverka hur många och vilka individer som registreras för brott, individers motivation att låta bli att åter begå brott liksom hur utslussningsformen fungerar. Eftersom utslussgrupperna och kontrollgrupperna frigivits under olika tidsperioder, kan sådana tidseffekter påverka resultaten. Återfall är dessutom en relativt ovanlig händelse, särskilt för individer med längre straff-tider, äldre personer och de lägre riskgrupperna.

Studiens styrka är att den genom att ha en historisk kontrollgrupp enbart jämför individer som har fått utslussning med individer som frigavs innan en sådan möjlighet fanns tillgänglig. Det är viktigt därför att personer som frigivits med utslussning inte ska jämföras med personer som frigivits under samma tidsperiod och som inte kvalificerat sig för utslussning. Genom att matcha ihop personer som liknar varandra på ett antal variabler som samvarierar med återfall i brott minskar också risken att observerade effekter beror på att individerna skiljer sig åt på avgörande sätt.

Lägre återfall bland dem som har fått utökad frigång

Tabell 4 visar att andelen som återfallit var högre i kontrollgrupperna än i utslussgrupperna för alla tre målgrupper gällande samtliga tre återfalls-mått – ny lagföring, ny kriminalvårdspåföljd och nytt fängelsestraff. Alla skillnader var dock inte signifikanta. Signifikanstest används i studien för att ge en uppfattning om hur stor sannolikheten är att de observerade

⁸ Vid en jämförelse av hur många lagföringar som hade registrerats tre månader efter årssluten för år 2006, 2007 samt 2008 och hur många lagföringar som hade registrerats för respektive år den första mars 2010, hade antalet registrerade lagföringar ökat med ungefär 2–3 procent. Om enbart domsluten studerades var ökningen omkring 5 procent. Att förändringen är densamma för de tre åren ger en indikation på att de sent inkomna lagföringarna främst registreras inom ett år.

skillnaderna beror på slumpen. Det är dock viktigt att komma ihåg att dessa test inte ger någon absolut sanning och att det är mer angeläget att se till helhetsbilden än att koncentrera sig på enstaka signifikansberäkningar.

Såsom syns i tabell 4 fanns det signifikanta skillnader i andelen som registrerats för ny lagföring inom ett år. I samliga tre grupper återföll de individer som fått utslussning i lägre utsträckning än de matchade kontrollindividerna. I de två grupperna med kortare strafftider återföll 12 procent av individerna i respektive utslussgrupp och omkring 20 procent av kontrollpersonerna. I gruppen med längst strafftider hade 9 procent av dem som fått utslussning återfallit och 16 procent av de matchade kontrollindividerna. Det fanns också signifikanta skillnader mellan andelen personer som under uppföljningstiden dömts till en ny kriminalvårdspåföljd i gruppen med strafftider på mindre än sex månader respektive på minst två år. För gruppen med strafftider på minst 18 månader men mindre än två år fanns ingen signifikant skillnad mellan utslussgruppen och kontrollgruppen när det gäller hur många som dömts till en ny kriminalvårdspåföljd. Däremot hade i den gruppen färre av de individer som fått utslussning dömts till en ny fängelsepåföljd under det första året efter frigivning. Detsamma gällde personer med strafftider på minst två år.

Tabell 4. Andel av utslussgrupperna och kontrollgrupperna som under det första året efter verkställt fängelsestraff på nytt lagförts, dömts till ny kriminalvårdspåföljd och dömts till ett nytt fängelsestraff. 6–17 månader (n=402), 18–23 månader (n=440), 24– månader (n=892).

	Strafftid	Utslussgruppen	Kontrollgruppen	Sig.
Andel som lagförts	6–17 mån.	12	20	*
	18–23 mån.	12	22	**
	24– mån.	9	16	**
Andel som dömts till ny kriminalvårdspåföljd	6–17 mån.	5	11	*
	18–23 mån.	7	12	
	24– mån.	5	9	*
Andel som dömts till nytt fängelsestraff	6–17 mån.	4	8	
	18–23 mån.	5	10	*
	24– mån.	4	7	*

Resultaten för gruppen med längst strafftider, på minst två år, överensstämmer väl med de tidigare återfallsanalyser som Brå gjort (Brå 2005a, Brå 2007a). Som tidigare nämnts omfattade dessa studier 260 individer som fått IÖV-utsluss under år 2001 till 2003. Dessa individer och en matchad kontrollgrupp följdes i den första studien upp ett år efter frigivning och i den andra tre år efter frigivning. I studien med ett års uppföljningstid var andelen återfall 11 procent i utslussgruppen och 15 procent i kontrollgruppen, en skillnad som dock inte var signifikant. Det kan jämföras med resultaten i denna studie, där 9 procent i utslussgruppen och 16 procent i kontrollgruppen åter hade lagförts ett år efter frigivning. När uppföljningstiden i den tidigare studien förlängdes till tre år hade personerna som fått utslussning återfallit i signifikant lägre utsträckning, 26 procent mot 38 procent i kontrollgruppen.

De som återfaller registreras för lika många lagföringar och brott

En annan fråga är om det finns några skillnader mellan grupperna i hur brottsligheten ser ut för de individer som återfaller. Tabell 5 visar hur

många lagföringar och brott som i genomsnitt har registrerats på de individer som under uppföljningsåret återföll i brott. Det fanns inga signifikanta skillnader gällande vare sig antalet lagföringar eller antalet brott i någon av grupperna, vilket tyder på att utslussning med fotboja inte tycks påverka omfattningen av brottsligheten för dem som återfaller. Inte heller i de tidigare utvärderingarna av målgruppen med längst strafftid återfanns några sådana skillnader (Brå 2005a, Brå 2007a).

Tabell 5. Genomsnittligt antal lagföringar och brott som registrerats på de individer som under det första året efter verkställt fängelsestraff på nytt lagförts. 6–17 månader (n=64), 18–23 månader (n=76), 24– månader (n=111).

	Strafftid	Utslussgruppen	Kontrollgruppen	Sig.
Genomsnittligt antal lagföringar	6–17 mån.	1,3	1,3	
	18–23 mån.	1,2	1,6	
	24– mån.	1,3	1,6	
Genomsnittligt antal brott	6–17 mån.	3,7	3,8	
	18–23 mån.	3,0	4,2	
	24– mån.	3,5	3,4	

Inga skillnader i tid till första återfall

Det fanns heller inga signifikanta skillnader när det gäller det genomsnittliga antalet dagar till den första lagföringen⁹ mellan de personer som återlagförts i utslussningsgrupperna respektive kontrollgrupperna. Även detta överensstämmer med resultaten i den tidigare utvärdering Brå genomförde med en uppföljningstid på ett år (Brå 2005a).

Tabell 6. Genomsnittligt antal dagar till första registrerade återfall för de individer som lagförts inom ett år efter frigivning. 6–17 månader (n=64), 18–23 månader (n=76), 24– månader (n=111).

Strafftid	Utslussgruppen	Kontrollgruppen	Sig.
6–17 mån.	188	219	
18–23 mån.	163	170	
24– mån.	213	200	

Lägre andel återfall bland de tidigare lagförda

För att se om det fanns några skillnader relaterat till tidigare brottslighet gjordes jämförelser mellan utslussgrupperna och kontrollgrupperna för de individer som inte hade någon lagföring före den aktuella domen, respektive för dem som hade en eller flera tidigare lagföringar. Effekten av utslussningen tycks vara störst för dem som är lagförda sedan tidigare. Bland de personer som hade tidigare lagföringar under de fem åren innan den aktuella domen återföll de individer som fått utslussning i signifikant lägre utsträckning i samtliga tre grupper (se tabell 7). Särskilt stor är skillnaden för gruppen med kortast strafftider, där andelen återfall var hela 18 procentenheter lägre i utslussgruppen.

⁹ Avser tid till lagföring och inte tid till brottet, då denna information är enklare att ange.

Tabell 7. Andelen i procent av utslussgruppen och kontrollgruppen som återfallit i brott uppdelat på tidigare brottslighet.

Strafftid	Tidigare belastning 5 år före dom	Utslussgruppen		Kontrollgruppen		Sig.
		Antal	Andel återfall	Antal	Andel återfall	
6–17 mån.	Ej lagförd	106	7	106	6	
	Lagförd	95	18	95	36	**
18–23 mån.	Ej lagförd	106	7	104	12	
	Lagförd	114	18	116	32	*
24– mån.	Ej lagförd	207	4	207	9	
	Lagförd	239	13	239	21	*

I den tidigare studien av individer med längre strafftider och ett års uppföljningstid fanns inga signifikanta skillnader mellan grupperna relaterat till tidigare brottsbelastning (Brå 2005a). Bland dem som inte hade några tidigare lagföringar återföll 5 procent i utslussgruppen och 7 procent i kontrollgruppen. Bland dem med tidigare lagföringar var motsvarande andelar 17 och 22 procent.

Störst skillnad i återfall mellan individer med högst risk

För att ytterligare undersöka om vissa individer som fått utslussning klarar sig bättre än andra delades varje grupp in i tre ungefär lika stora klasser¹⁰ utifrån predicerad återfallsrisk. Denna analys visar att det förekommer signifikanta skillnader i alla tre grupper för de individer som har högst predicerad återfallsrisk. De individer som har fått utslussning återföll i betydligt lägre utsträckning än motsvarande kontrollindivider. Nämnas bör att återfallsrisken är relativt låg även för de grupper som här benämns ha en hög återfallsrisk.¹¹

Tabell 8. Andelen i procent av utslussgruppen och kontrollgruppen som återfallit i brott uppdelat på riskgrupper.

Strafftid	Riskgrupp *	Utslussgruppen		Kontrollgruppen		Sig.
		Antal	Andel återfall	Antal	Andel återfall	
6–17 mån.	Låg	65	6	66	5	
	Mellan	67	8	66	14	
	Hög	69	22	69	41	*
18–23 mån.	Låg	83	5	80	11	
	Mellan	70	9	73	15	
	Hög	67	25	67	43	*
24– mån.	Låg	158	4	153	7	
	Mellan	143	8	146	11	
	Hög	145	16	147	29	**

* Riskgrupper uppdelade utifrån förväntad risk för återfall i procent. Strafftid på 6–17 månader: låg (<=18), mellan (>18 och <=25), hög (>25). Strafftid på 18–23 månader: låg (<=17), mellan (>17 och <=25), hög (>25). Strafftid på minst 24 månader: låg (<=9), mellan (>9 och <=16), hög (>16).

Resultaten för olika riskgrupper skiljer sig från resultaten i de studier Brå har genomfört tidigare av målgruppen med strafftider på minst två år. När uppföljningstiden då var ett år återfanns signifikanta skillnader mellan utslussgruppen och kontrollgruppen för individerna med lägst risk (Brå 2005a). I denna riskgrupp hade endast 1 procent av utslussindividerna återfallit mot 8 procent av kontrollindividerna. När uppföljningstid-

¹⁰ Grupperna är inte exakt lika stora då personer med samma återfallsrisk respektive ålder inte kan hamna i olika grupper.

¹¹ Medelrisken är i de högsta grupperna 44 (6–17 månader), 41 (18–23 månader) och 29 (minst 24 månader). Detta ska jämföras med genomsnittsriskerna för *hela* matchningspopulationerna, som är 49 (6–17 månader), 41 (18–23 månader) och 23 (minst 24 månader).

en förlängdes till tre år fanns även signifikanta skillnader i återfall bland individerna med mellanhög risk (Brå 2007a).

Skillnader bland de äldre i de nya målgrupperna

För att se om det finns några skillnader i återfall relaterat till ålder, delades varje målgrupp in i två ungefär lika stora grupper efter ålder. Grupperna med yngre individer var vid frigivning högst 36 år, medan personerna i grupperna med äldre var 37 år och uppåt. Tabell 9 visar andelen återfall per åldersgrupp. För de nya målgrupperna fanns en signifikant skillnad bland de äldre personerna, där de individer som fått utslussning återföll i lägre utsträckning. Denna skillnad syntes dock inte för individer med en strafftid på minst två år, där de äldre individerna återföll i låg utsträckning oavsett om de fått utslussning eller inte. För denna målgrupp återföll i stället de yngre individer som fått utslussning i signifikant lägre utsträckning än individerna i den matchade kontrollgruppen.

Tabell 9. Andelen i procent av utslussgruppen och kontrollgruppen som återfallit i brott uppdelat på ålder vid frigivning.

Strafftid	Ålder vid frigivning	Utslussgruppen		Kontrollgruppen		Sig.
		Antal	Andel återfall	Antal	Andel återfall	
6–17 mån.	Ålder <=36 år	100	19	102	27	
	Ålder >36 år	101	5	99	13	*
18–23 mån.	Ålder <=36 år	113	17	111	25	
	Ålder >36 år	107	8	109	19	*
24– mån.	Ålder <=36 år	223	9	222	21	**
	Ålder >36 år	223	9	224	11	

Även i detta avseende skiljer sig resultaten för gruppen med strafftider på minst två år från resultaten i de tidigare återfallsanalyserna. Ett år efter frigivning hade 6 procent av individerna i utslussgruppen som var 38 år och äldre¹² återfallit, mot 16 procent av individerna med motsvarande ålder i kontrollgruppen (Brå 2005a). Bland de yngre individerna fanns inga skillnader, ungefär 15 procent hade återfallit i respektive grupp.

Skillnader i andelen som återfaller men inte i brottslighetens omfattning bland dem som återfaller

Sammantaget visar resultaten att det var en signifikant lägre andel personer i utslussgruppen som återföll inom ett år efter frigivning i

- ny lagföring (alla tre målgrupper)
- ny kriminalvårdspåföljd (strafftider på minst sex och mindre än 18 månader, respektive minst två år)
- nytt fängelsestraff (strafftider på minst 18 månader).

När grupperna delades upp i delgrupper var det signifikant färre personer i utslussgruppen som hade återfallit bland

- individerna som var tidigare lagförda (alla tre målgrupper)
- individerna med högst risk för återfall i brott (alla tre målgrupper)
- de äldre individerna på minst 37 år (strafftider på minst sex månader och mindre än två år)
- de yngre individerna på högst 36 år (strafftider på minst två år).

¹² Indelningen i åldersgrupper skiljer sig åt mellan denna och de tidigare studierna eftersom grupperna har olika medianålder. Resultaten i denna studie blir dock desamma om gränsen mellan åldersgrupperna i stället dras vid 37 år.

Däremot återfanns, för dem som lagförts inom uppföljningstiden, inga signifikanta skillnader gällande

- genomsnittligt antal nya lagföringar
- genomsnittligt antal nya brott
- genomsnittlig tid till ny lagföring.

Försiktigt positiva resultat även för de nya målgrupperna

Med de tidigare nämnda svagheter och styrkorna i åtanke visar studien sammanfattningsvis att utslussning med fotboja inte leder till att de som slussas ut återfaller i högre utsträckning än vad de annars skulle ha gjort. Enligt studien återföll, som tidigare konstaterats, personerna i utslussgrupperna i signifikant lägre utsträckning än motsvarande matchade kontrollindivider. Det var också färre av dem som fått utslussning än av kontrollindividerna i vardera två av tre målgrupper som hade dömts till en ny kriminalvårdspåföljd respektive ett nytt fängelsestraff. Inom alla tre målgrupper återfanns de positiva skillnaderna främst hos de personer som var tidigare lagförda och de som hade högst predicerad återfallsrisk. Att inga signifikanta skillnader fanns bland personerna med lägre risk och utan tidigare lagföringar kan bero på att utrymmet för att se effekter är mindre bland dessa personer som återfaller i låg utsträckning oavsett om de fått utslussning eller inte.

Huvudresultaten från tidigare återfallsanalyser består

Förutom att ge en indikation om att utökad frigång kan ha en positiv effekt på återfall i brott för de nya målgrupperna för utökad frigång med kortare strafftid, bekräftar denna utvärdering huvudresultaten från de tidigare analyserna av utslussningsformen för individer med strafftider på minst två år. Resultaten från de första utvärderingarna tycks inte vara en följd av att utslussningsformen då var ny. I stället kan det än tydligare konstateras att långtidsdömda som slussas ut med fotboja återfaller i lägre utsträckning än personer som inte får sådan utslussning. När det gäller analyserna av delgrupper finns vissa skillnader mellan denna och de tidigare studierna. Vad dessa skillnader beror på är svårt att veta. Såsom tidigare konstaterats är materialen relativt små och en låg andel av individerna återfaller i brott. Skillnaderna kan därför bero på slumpmässiga variationer.

Brottsoffers syn på fotboja

I Brå:s uppdrag ingår också att undersöka hur brottsoffer förhåller sig till utslussningsformen utökad frigång. För att göra det lades en fråga om fotboja till i den senast genomförda Nationella trygghetsundersökningen (NTU). Som en bakgrund till detta redovisas nedan först en del av resultaten från en tidigare intervjustudie som Brå gjort.

Blandade åsikter i tidigare studie

Brå har i en tidigare rapport om utslussning (Brå 2007:1) intervjuat offer för brott mot person om deras inställning till fotboja som utslussningsåtgärd. Sammanlagt 43 personer som hade utsatts för rån-, vålds- och sexualbrott fick svara på frågor om sin syn på att den som utsatt dem för brott antingen hade slussats ut från fängelset med fotboja (IÖV-utsluss) eller verkställt hela straffet med fotboja (IÖV). Av de intervjuade hade tolv personer utsatts för brott av en gärningsperson som senare fått IÖV-utsluss.¹³ Bland dessa brottsoffer var ungefär lika många positivt som negativt inställda. Negativa var främst de som hade utsatts för de grävsta brotten. Däremot syntes inga skillnader kopplat till brottsoffrets kön eller relation till gärningspersonen.

De som var negativa tyckte att ett redan kort straff blev ännu kortare. De gav uttryck för att utslussning med fotboja principiellt kan vara positivt, men upplevde i sitt eget fall att det brott de utsatts för var för grovt och strafftiden för kort för att det skulle kännas rätt att gärningspersonen skulle få sin tid i fängelse förkortad. De brottsoffer som var positivt inställda såg frågan utifrån ett individualpreventivt perspektiv. De framhöll att möjligheterna att anpassas till ett laglydigt liv ökade genom att gärningspersonen fått fotboja.

De flesta intervjuade kände sig inte rädda eller otrygga och upplevde inte någon skillnad i trygghet mot om gärningspersonen i stället hade suttit längre i fängelse. Tre personer sade dock att de var oroliga för att förövaren trots fotbojan skulle söka upp dem.

Enligt 35 § KvaL (lag 1974:203 om kriminalvård i anstalt) har brottsoffret rätt till information om den utslussning gärningspersonen får. Det

¹³ Svarsfrekvensen var 52 procent i de fall där gärningspersonen fått IÖV-utsluss. Det är troligt att brottsoffer som var negativa till fotboja var överrepresenterade i bortfallet.

är Kriminalvårdens frivårdskontor som är ansvariga för att lämna ut denna information. Av de nio personer i studien som hade tackat ja till målsägandeinformation var det endast fyra som fått veta att gärningspersonen hade fått IÖV-utsluss. En av de övriga hade medvetet avböjt sådan information. Endast tre av de nio som bett om att få information kände sig nöjda med hur det fungerat.

Varierande åsikter även bland de svarande i NTU

Nationella trygghetsundersökningen (NTU) är en årligen återkommande undersökning om svenska folkets utsatthet för brott, känsla av trygghet och förtroende för rättsväsendet. NTU, som Brå har genomfört sedan 2005/2006, är en telefonundersökning med närmare 15 000 respondenter.

I den senaste undersökningen lades en fråga till om medborgarnas syn på fotboja. Frågan ställdes till de svarande som utsatts för brott som kan leda till ett fängelsestraff på sex månader, eftersom det är den nedersta gränsen för utökad frigång. Således fick de personer som uppgav att de under det senaste året hade utsatts för misshandel, personrån, sexualbrott eller bostadsinbrott svara på frågan: *Idag kan personer som dömts till minst sex månaders fängelse få möjlighet att avtjäna den sista delen av sitt fängelsestraff i det egna hemmet, under övervakning med elektronisk fotboja. Syftet är att de lättare ska kunna anpassa sig till det vardagliga livet. Föreställ dig att den person som utsatte dig för brottet döms till fängelse; hur skulle du då ställa dig till att han eller hon fick avtjäna sista tiden av sitt straff med fotboja i hemmet?*

I resultatredovisningen nedan har svarsalternativen mycket positiv och ganska positiv slagits samman till *positiv*, och alternativen mycket negativ och ganska negativ till *negativ*. Raderna summerar inte alltid till hundra då siffrorna är avrundade.

Fler av de utsatta är mer positiva än negativa

Av svaren från NTU framgår att knappt fyra av tio är positivt inställda till att gärningspersonen skulle få fotboja och att ytterligare två av tio förhåller sig neutrala i frågan (se tabell 10). Männerna är något mer positiva än kvinnorna.

Tabell 10. Inställning till fotboja uppdelat på kön, i procent (n=628).

Kön	Positiv	Varken eller	Negativ	Inget svar	Totalt
Män	41	20	30	9	100
Kvinnor	33	18	35	14	100
Totalt	38	19	32	11	100

Uppdelat på vilken typ av brott personen blivit utsatt för, är de individer som utsatts för bostadsinbrott mest negativt inställda till fotboja (se tabell 11). Mest positivt inställda är de individer som utsatts för misshandel.

Tabell 11. Inställning till fotboja uppdelat på brottstyp, i procent.

Brottstyp	Positiv	Varken eller	Negativ	Inget svar	Totalt
Bostadsinbrott (n=108)	30	17	39	13	100
Personrån (n=116)	37	20	35	8	100
Sexualbrott (n=102)	31	22	34	13	100
Misshandel (n=302)	43	19	28	10	100
- varav allvarlig (n=69)	41	14	38	7	100

Männen är mer positiva än kvinnorna

Bland de personer som blivit utsatta för brott mot person, det vill säga personrån, misshandel eller sexualbrott, syns tydliga skillnader mellan männen och kvinnorna (se tabell 12). Färre kvinnor är positivt inställda till fotboja för gärningspersonen. Ungefär en tredjedel ser det som mycket eller ganska positivt, oavsett vilken relation de har till gärningspersonen.¹⁴ En lika stor andel av kvinnorna, omkring en tredjedel, är negativt inställda till fotboja. En högre andel av männen som utsatts för brott mot person ger uttryck för att vara positivt inställda till fotboja för gärningspersonen. Närmare hälften av de män som blivit utsatta av en närstående eller bekant är positiva, och drygt fyra av tio då gärningspersonen var en obekant. Endast tolv procent av de män som utsatts för brott mot person av en närstående eller bekant är negativt inställda till fotboja.

Tabell 12. Inställning till fotboja uppdelat på kön och relation till gärningspersonen: svarande utsatta för personrån, misshandel och sexualbrott.

Kön och relation till gärningspersonen		Positiv	Varken eller	Negativ	Inget svar	Totalt
Män (n=296)	Närstående/bekant	47	28	12	12	100
	Okänd	42	19	33	5	100
Kvinnor (n=227)	Närstående/bekant	32	20	36	12	100
	Okänd	33	18	31	18	100

Det bör här påpekas att mönstren för relationen till gärningspersonen skiljer sig åt mellan manliga och kvinnliga brottsoffer för misshandel. Bland samtliga personer som i senaste NTU (Brå 2010:2) uppgett att de utsatts för misshandel, var den vanligaste relationen till gärningspersonen för kvinnorna en bekant (38 % av händelserna) och för männen en okänd (75 %). I endast tre procent av händelserna där brottsoffret var en man var gärningspersonen en närstående, medan motsvarande andel för kvinnorna var drygt en fjärdedel (28 %). För fall av sexualbrott särredovisas inte könen. Av samtliga händelser var gärningspersonen okänd för brottsoffret i 57 procent av fallen, en bekant i 34 procent och en närstående i 9 procent av fallen. Det finns dock anledning att misstänka att misshandels- och sexualbrott med en närstående som gärningsperson är underrepresenterade i undersökningar av detta slag. När det gäller personrån begås de flesta (89 %) av en individ som är okänd för brottsoffret.

Det bör också poängteras att ett hinder för att få utökad frigång är att gärningspersonen bor tillsammans med brottsoffret. Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om särskilda utslussningsåtgärder (KVFS 2008:5) säger att: *”Om brottet har riktats mot en familjemedlem eller mot någon som den dömda bor ihop med bör verkställigheten inte ske i det gemensamma hemmet, även om brottsoffret medger detta.”* Det innebär att utökad frigång troligen inte skulle ha kunnat bli aktuell för en del av de gärningspersoner som utsatt de svarande i denna studie för brott.

Fler negativa bland dem med lågt förtroende för rättsväsendet

I tabell 13 framgår att inställningen till utslussning med fotboja varierar med förtroendet för rättsväsendet. Av de individer som har ett mycket eller ganska stort förtroende för rättsväsendet är knappt hälften positivt

¹⁴ Då datamaterialet är relativt litet har närstående och bekant slagits samman till en grupp. Det är därför möjligt att det finns åsiktsskillnader som inte framkommer här mellan de individer som blivit utsatta av en närstående respektive en bekant.

inställda medan en dryg femtedel är negativa. Bland dem som har ett litet förtroende för rättsväsendet är däremot hälften negativa till utslussningsformen och strax under tre av tio är positiva.

Tabell 13. Inställning till fotboja uppdelat på förtroende för rättsväsendet, i procent (n=627).

Förtroende för rättsväsendet*	Positiv	Varken eller	Negativ	Inget svar	Totalt
Mycket/ganska stort	46	21	22	11	100
Varken stort eller litet	36	19	29	16	100
Mycket/ganska litet	28	17	49	7	100

Samma mönster syns i förhållande till den svarandes oro över brottsligheten i samhället, vilket tabell 14 visar. De personer som upplever mindre oro är i högre grad positiva och i lägre grad negativa till fotboja. Av dem som inte alls är oroliga är närmare två tredjedelar positivt inställda eller neutrala till utslussningsformen. Bland dem som upplever stor oro uppgår knappt hälften detsamma.

Tabell 14. Inställning till fotboja uppdelat på oro över brottsligheten i samhället, i procent (n=627).

Oro över brottslighet	Positiv	Varken eller	Negativ	Inget svar	Totalt
Ja, i stor utsträckning	30	18	41	11	100
Ja, i viss utsträckning	40	19	32	9	100
Nej, inte alls	41	22	23	13	100

Frågan kopplad till den personliga upplevelsen

Frågan är i undersökningen ställd så att den relaterar till den personliga upplevelsen. I Brå:s tidigare intervjustudie sade flera av dem som var negativt inställda till att personen som hade utsatt dem för brott skulle få fotboja, att de dock tyckte att utslussformen principiellt kunde vara bra. Det är därför möjligt att resultaten skulle se annorlunda ut om frågan i stället gällt den principiella inställningen till fotboja.

Relevant att påpeka är också att de individer som får utökad frigång ofta är dömda för andra brott än de som omfattas av denna brottsofferundersökning. Det kan även vara brott som inte riktats mot någon enskild person. Brå:s första delrapport om utslussningsreformen (Brå 2008:19) visade till exempel att vanliga brott som de personer som fick utökad frigång hade dömts för var bedrägeri, förskingring och borgenärsbrott (12 procent), skattebrott (14 procent) och narkotikabrott (18 procent).¹⁵ Av de brottskategorier där brotten i denna undersökning ingår var våldsbrott (där misshandel ingår) vanligast (27 procent), följt av sexualbrott (11 procent).

* Svartalernativet "vet ej" förekommer också men redovisas inte här då antalet svarande är för få för att särredovisas.

¹⁵ Andelar av samtliga individer som fick utökad frigång år 2007.

Referenser

- Brå (2010). *NTU 2009. Om utsatthet, trygghet och förtroende*. Rapport 2010:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2009). *2007 års reform för bättre utslussning i Kriminalvården. Delrapport 2*. Rapport 2009:18. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2008a). *2007 års reform för bättre utslussning i Kriminalvården. Vilka blev effekterna under det första året?* Rapport 2008:19. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2008b). *Behandling av narkotikamissbrukare i fängelse. En effektstudie*. Rapport 2008:18. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2007a). *Utökad användning av elektronisk fotboja inom Kriminalvården. Slutrapport*. Rapport 2007:19. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2007b). *Utökad användning av elektronisk fotboja inom Kriminalvården. Delrapport 2*. Rapport 2007:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2006). *Utvidgad användning av intensivövervakning med elektronisk kontroll. En beskrivning av de nya målgrupperna för IÖV och IÖV-utsluss*. Rapport 2006:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2005a). *Effekter av utslussning med elektronisk fotboja. Slutrapport om Kriminalvårdens försöksverksamhet åren 2001–2004*. Rapport 2005:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2005b). *Kriminalvårdens särskilda narkotikasatsning. En utvärdering av arbetet under åren 2002–2004*. Rapport 2005:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2004). *Ett steg på väg mot frihet. En beskrivning av intagnas sociala situation efter intensivövervakning med elektronisk kontroll – IÖV-utsluss*. Rapport 2004. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2003). *Fängelse i frihet. En utvärdering av intensivövervakning med elektronisk kontroll*. Rapport 2003:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Gibbs, A. & King, D. (2003). The electronic ball and chain? The operation and impact of home detention with electronic monitoring in New Zealand. *The Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 36(1), 1–17.
- Home Office (2001). *Electronic monitoring of released prisoners: an evaluation of the Home Detention Curfew Scheme*. Home Office Research Study 222. London: Home Office.
- Kriminalvården (2009). *Kriminalvårdens årsredovisning 2009*. Norrköping: Kriminalvården.
- Kriminalvården (2008). *Kriminalvårdens särskilda narkotikasatsning 2002–2007. Slutredovisning 2008-03-15*. Norrköping: Kriminalvården.
- KVFS 2008:5. *Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om särskilda utslussningsåtgärder*.
- Renzema, M. & Mayo-Wilson, E. (2005). Can electronic monitoring reduce crime for moderate to high-risk offenders? *Journal of Experimental Criminology*, 1, 215–237.

Bilagor

Bilaga 1. Återfallsstudie av utökad frigång

Utsluss- och kontrollgrupperna

I studien undersöks tre målgrupper för utökad frigång/IÖV-utsluss: individer med sammanlagda strafftider på minst 6 och mindre än 18 månader, minst 18 och mindre än 24 månader och minst 24 månader. Materialet bestod till en början av en utslussgrupp och en matchningspopulation för varje målgrupp. Utslussgrupperna omfattade alla de individer som fått utslussningsformen sedan möjligheten infördes för respektive målgrupp. (Detta gäller ej personer med strafftider på minst två år. Dessa har kunnat få IÖV-utsluss sedan oktober år 2001, men i denna studie omfattar gruppen de individer som fått åtgärden under åren 2006 och 2007.) Matchningspopulationerna omfattar individer med motsvarande strafftider som frigivits innan möjligheten fanns för respektive målgrupp att få denna typ av utslussning. Information om sammanlagd strafftid, datum för intagning och frigivning, målnummer, domsdatum och eventuell utslussning inhämtades från Kriminalvården. Från Brå:s lagföringsregister hämtades sedan uppgifter om alla lagföringar som fanns registrerade på de aktuella individerna. Alla analyser bygger på dessa material.

De personer som hade fått utslussning och även förekom i motsvarande matchningspopulation har uteslutits från den matchningsgruppen. Då en individ hade flera verkställigheter under samma tidsperiod har den tidigaste verkställigheten använts. Då en individ hade flera domar för samma verkställighet har den dom med beslutsdatum närmast innan verkställighetens start använts.

För att i matchningspopulationerna finna jämförbara individer till personerna i utslussgrupperna genomfördes en matchningsprocess. En av de variabler som användes i denna process var individens predicerade återfallsrisk.

Beräkning av återfallsrisk

För att beräkna varje individs återfallsrisk användes en modell som arbetades fram av Brå under en utvärdering av Kriminalvårdens narkotikasatsning (Brå 2005:3). Genom en logistisk regressionsanalys skattades då sannolikheten för återfall hos samtliga personer som dömts till fängelse under ett år.

Från början omfattade modellen nio variabler. Dessa valdes utifrån vad tidigare studier hade visat påverkar återfall i brott och manuella tester på det då aktuella materialet (Brå 2005:3). Utgångspunkten var den information som fanns tillgänglig i Brå:s lagföringsregister. När Brå gjorde den första utvärderingen av IÖV-utsluss för individer med en strafftid på minst två år, skattades modellen om. Vid skattningen användes samtliga individer med minst två års strafftid som hade frigivits mellan den 1 maj 2001 och den 30 april 2002. Två variabler exkluderades då de inte längre kunde anta olika värden, och ytterligare två variabler uteslöts då de inte

längre var signifikanta. Modellen, som också är den som används i denna studie för individer med en strafftid på minst två år, återfinns i tabell 1.

Tabell 1. Variabler som ingår i den logistiska regressionsanalysen för individer med en strafftid på minst 24 månader.

Variabel (X)	Regressionskoefficient (β)	Sig.
Ålder vid frigivning	-0,037	0,002
Antal brott i aktuell lagföring	0,053	0,017
Antal brott mot trafikbrottslagen de senaste fem åren (fyra klasser)	0,463	0,009
Lagförd för brott mot narkotikastrafflagen under de senaste fem åren (ja/nej)	0,684	0,006
Totalt antal brott de senaste fem åren	0,037	0,003
Konstant (α)	-1,154	0,009

I arbetet med denna utvärdering skattades modellen om för individer med strafftider motsvarande de nya målgrupperna för utslusning. Modellen för individerna med en strafftid på 6 till 18 månader (se tabell 2) baserades på hela matchningspopulationen för denna målgrupp, det vill säga de 5 339 personer med sådan strafftid som frigavs mellan den 1 januari 2006 och den 31 december 2007. På motsvarande sätt baserades modellen för individerna med 18 månaders till två års strafftid (se tabell 2) på hela den matchningspopulationen, vilket var 999 personer frigivna mellan den 1 januari 2003 och den 31 mars 2005.

Tabell 2. Variabler som ingår i den logistiska regressionsanalysen för individer med en strafftid på 6–17 månader och 18–23 månader.

Variabel (X)	6-17 månader		18-23 månader	
	Regressionskoefficient (β)	Sig.	Regressionskoefficient (β)	Sig.
Ålder vid frigivning	-0,020	0,000	-0,018	0,014
Antal brott i aktuell lagföring	0,070	0,000	0,052	0,003
Antal brott mot trafikbrottslagen de senaste fem åren (fyra klasser)	0,232	0,000	-	-
Antal stöldbrott de senaste fem åren (fyra klasser)	0,488	0,000	0,351	0,011
Lagförd för brott mot narkotikastrafflagen under de senaste fem åren (ja/nej)	0,406	0,000	0,536	0,001
Totalt antal brott de senaste fem åren	0,023	0,000	0,041	0,000
Sexualbrott som huvudbrott i aktuell lagföring (ja/nej)	-1,056	0,000	-	-
Konstant (α)	-0,832	0,000	-1,085	0,000

Utifrån de ovan angivna koefficienterna beräknas sannolikheten för att en individ ska återfalla enligt nedanstående formel.

$$\text{sannolikhet} = 1 / 1 + e^{-(\alpha + X_1 \cdot \beta_1 + X_2 \cdot \beta_2 + \dots + X_k \cdot \beta_k)}$$

När personer med upp till 50 procents risk inte bedöms återfalla och personer med över 50 procents risk bedöms återfalla, varierar antalet korrekta prediktioner något mellan grupperna. För gruppen med en strafftid på minst två år, vars värden togs fram i arbetet med de tidigare återfallsanalyserna, var andelen korrekta prediktioner 78 procent. För de båda andra två grupperna, med kortare strafftider, var andelen korrekta prediktioner 74 procent.

Matchningen

Syftet med matchningen är att för varje individ i utslussgruppen finna en kontrollperson som liknar denne på ett antal variabler, en så kallad "tvilling". Matchningen gjordes utifrån fem variabler: kön, ålder vid frigivning, den predicerade återfallsrisken, antalet lagföringar fem år innan den aktuella domen och brottstyp i lagföringen. I första hand matchades individer samman som hade exakt samma värden på samtliga fem variabler. Därefter matchades individer med, i tur och ordning, annan ålder, brottstyp, återfallsrisk och antal lagföringar. Då variablerna klassindelades skedde det i enlighet med tabell 3.

Tabell 3. Klassindelning av matchningsvariablerna.

Variabel	Indelning 1	Indelning 2	Indelning 3	Indelning 4
Predicerad återfallsrisk	Exakt värde	1–5 %, 6–10 %, 11–15 % osv.	1–10 %, 11–20 %, 21–30 % osv.	1–15 %, 16–30 %, 31–45 % osv.
Ålder	Exakt ålder	18–20 år 21–24 år 25–29 år 30–34 år 35–44 år 45–54 år 55– år	18–24 år 25–34 år 35–54 år 55– år	
Antal tidigare lagföringar	Exakt antal	0–1 lagföringar 2–3 lagföringar 4–5 lagföringar 6–7 lagföringar 8–9 lagföringar 10–19 lagföringar 20– lagföringar		
Brottstyp i lagföring	Våldsbrott, sexualbrott, tillgreppsbrott, rån, bedrägeri, brott mot allmänhet och stat, trafikbrott, narkotikabrott, skadegörelse, övrigt			
Kön	Man/Kvinna			

Minst två tredjedelar (för gruppen med kortast strafftider mer än åtta av tio) av individerna i varje grupp kunde matchas med en kontroll som hade exakt antal tidigare lagföringar, samma kön och huvudbrott, en förväntad återfallsrisk enligt klasserna om 5 procent och en ålder enligt indelningen i fyra grupper. Minst 94 procent kunde matchas med en individ som hade exakt antal lagföringar, samma kön och en återfallsrisk enligt klasserna om fem procent.

Bakgrundsinformation om de studerade grupperna

När matchningen genomförts fanns för varje målgrupp dels utslussgruppen, dels en lika stor matchad kontrollgrupp. Det är dessa grupper som sedan jämförs i denna studie. Det framkommer i tabell 4 att utslussgrupperna och de matchade kontrollgrupperna i stort sett är lika avseende ålder, kön och tidigare brottbelastning. Såsom redan konstaterats i tidigare rapporter om utslussning, visar tabellen även att de individer som får utslussning är en lågriskgrupp i jämförelse med den totala gruppen av individer med motsvarande strafftider.

Tabell 4. Bakgrundsinformation om utslussgrupperna, de matchade kontrollgrupperna och matchningspopulationerna.

		Utslussgrupp	Matchad grupp	Matchningspopulation
Antal	6–17 mån.	201	201	5 339
	18–23 mån.	220	220	999
	24– mån.	446	446	1 110
Andel kvinnor	6–17 mån.	6	6	6
	18–23 mån.	6	6	5
	24– mån.	4	4	5
Ålder i år vid frigivning (median)	6–17 mån.	37	36	35
	18–23 mån.	35	36	33
	24– mån.	36,5	37	36
Andel som lagförts fem år innan fängelse	6–17 mån.	47	47	81
	18–23 mån.	52	53	80
	24– mån.	54	54	75
Antal lagföringar senaste fem åren (medelvärde)	6–17 mån.	1,6	1,6	5,7
	18–23 mån.	1,7	1,6	4,5
	24– mån.	1,4	1,4	3,1
Antal brott senaste fem åren (medelvärde)	6–17 mån.	3,8	4,1	18,2
	18–23 mån.	3,8	3,7	13,8
	24– mån.	3,3	3,5	8,7
Förväntat återfall (medelvärde)	6–17 mån.	27,0	27,0	48,9
	18–23 mån.	24,5	24,6	40,6
	24– mån.	15,8	15,9	23,1

Bilaga 2. Regeringsuppdraget

Regeringsbeslut
2007-05-24
Justitiedepartementet

I:23
Ju2007/5081/KRIM

Uppdrag till Brottsförebyggande rådet att utvärdera den nya kriminalvårdslagstiftningen

Regeringens beslut

Brottsförebyggande rådet (Brå) skall utvärdera den nya kriminalvårdslagstiftningen om utslussning som trädde i kraft den 1 januari 2007.

Delredovisningar av uppdraget skall inges till regeringen dels senast den 1 september 2008, dels senast den 1 september 2009.

Uppdraget skall vara redovisat och slutfört senast den 1 april 2010.

Bakgrund

Den 1 januari 2007 trädde nya regler om utslussning för intagna i kraft (SFS 2006:431). Syftet med reformen är att åstadkomma en förbättrad och mer strukturerad övergång från livet i anstalt till livet i frihet. Utslussningen skall anpassas till vad varje intagen behöver för att förbättra förutsättningarna för att han eller hon skall klara sig i samhället efter frigivningen utan att återfalla i brott.

Det finns numera fyra särskilda utslussningsåtgärder. Frigång, som innebär att den intagne under dagtid arbetar, deltar i undervisning, får behandling eller deltar i någon annan sysselsättning utanför anstalten, har behållits och fungerar på samma sätt som tidigare. Den möjlighet som tidigare fanns att, om det fanns särskilda skäl, vistas utanför anstalt för vård mot missbruk m.m. enligt 34 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL) utökas och betecknas vårdvistelse. Två nya utslussningsalternativ har införts, vistelse i halvvägshus och utökad frigång. Vistelse i halvvägshus innebär att den intagne är placerad i ett av Kriminalvården kontrollerat hem som är anpassat för att ge intagna särskilt stöd och tillsyn. Utökad frigång innebär att den intagne under kontrollerade former avtjänar den sista delen av fängelsestraffet i sin bostad. Kontrollen kommer som huvudregel att genomföras genom elektronisk övervakning. Utökad frigång ersätter den möjlighet som tidigare fanns att avtjäna den sista delen av straffet genom intensivövervakning med elektronisk kontroll enligt 33 a § KvaL. Till skillnad från vad som gällde vid verkställighet enligt 33 a § KvaL kan utökad frigång och vistelse i halvvägshus beviljas redan när halva strafftiden, dock minst tre månader, har avtjänats.

Uppdraget

Utökad frigång och vistelse i halvvägshus

Brå skall beskriva den praktiska tillämpningen av de nya utslussningsåtgärderna utökad frigång och vistelse i halvvägshus. Beskrivningen skall bl.a. omfatta utslussningsåtgärdernas längd och innehåll, i vilken utsträckning olika utslussningsåtgärder har kombinerats samt i vilken utsträckning utslussningsåtgärderna har avbrutits och varför detta skett. Brå skall också undersöka vilka intagna som har beviljats respektive inte bevil-

jats utökad frigång och vistelse i halvvägshus samt skälen till att sådana åtgärder inte beviljas.

Brå skall även redovisa hur de nya utslussningsåtgärderna uppfattas av Kriminalvården och personalen inom Kriminalvården. Det finns också skäl att redovisa hur de nya utslussningsåtgärderna uppfattas av de dömda, deras anhöriga och brottsoffren.

Utvärderingen skall särskilt belysa hur tillämpningen av de nya reglerna om utökad frigång och vistelse i halvvägshus har påverkat de dömdas sociala situation. Det är även värdefullt om utvärderingen, så långt det är möjligt, innehåller en analys av om de nya utslussningsåtgärderna har påverkat antalet återfall i brott.

Uppdraget skall delredovisas dels den 1 september 2008 och dels den 1 september 2009. Delredovisningen den 1 september 2008 skall innehålla en redogörelse för innehållet i åtgärderna utökad frigång och vistelse i halvvägshus, åtgärdernas varaktighet, samt vilka intagna som beviljats och inte beviljats dessa utslussningsåtgärder. Delredovisningen den 1 september 2009 skall innehålla en redovisning av i vilken utsträckning utökad frigång och vistelse i halvvägshus avbryts samt dess effekter på de dömdas sociala situation. Båda delredovisningarna skall, om möjligt, innehålla en preliminär bedömning av utfallet av förändringarna.

Vårdvistelse

Utslussningsåtgärden vårdvistelse har betydande likheter med den möjlighet som tidigare fanns att vistas utanför anstalt enligt 34 § KvaL (s.k. § 34-placering). En skillnad är dock att det inte krävs särskilda skäl för att bli beviljad vårdvistelse, något som krävdes för att bli beviljad § 34-placering. En annan skillnad är att det är Kriminalvården som beslutar om tillstånd till vårdvistelse. Tillstånd till § 34-placeringar meddelades av övervakningsnämnderna och i vissa fall, Kriminalvårdsnämnden. Brå skall analysera om dessa omständigheter har påverkat vilken typ av klienter och antalet personer som blir beviljade vårdvistelse. Brå skall även redovisa om vistelsens längd är förändrad och om vårdvistelse avbryts i större utsträckning än § 34-placeringar.

Övrigt

Brå skall belysa eventuella hinder för att den nya lagstiftningen skall fungera på tänkt sätt. Även andra aspekter än de som lyfts fram i uppdraget och som under utvärderingens utförande visar sig ha betydelse för bedömningen av hur de nya reglerna fungerar är viktiga att få kännedom om. Om det finns lokala skillnader i arbetssättet som påverkar resultatet skall Brå framhålla dessa. Av särskilt intresse är även hur många intagna som inte får någon utslussningsåtgärd alls och vad detta beror på.

Brå skall vid uppdragets genomförande samarbeta och samråda med Kriminalvården.

Uppdraget skall vara redovisat och slutfört senast den 1 april 2010.

På regeringens vägnar

Beatrice Ask

Daniel Sjölund

Kopia till:
Kriminalvården



Brottsförebyggande rådet

BOX 1386 / TEGNÉRGATAN 23, SE-111 93 STOCKHOLM

TELEFON +46 (0)8 401 87 00 ▪ FAX +46 (0)8 411 90 75 ▪ E-POST INFO@BRA.SE ▪ WWW.BRA.SE